513

LUNDS UNIVERSITETS 513 /1
FOLKMINNESARKIV

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i M. år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

Julstöket.

Julstöket började med byken, som i allmänhet ~~kogx~~ hölls tre vecko före jul. Man lade bokaska i ett lakan i botten av bykekaret och kläderna lades över. 8 - 14 ~~dagax~~ dagar före jul slaktade man ett par grisar eller en stut, och man gjorde härvid blodkorv, leverkorv och köttkorv. - Man bakade tre sorters bröd: grovbröd, siktebröd och surtsött bröd. - På väggarna och över kakelugnsstängerna hängde man dukar med flätade"trä".

513 2. 2

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i M. 1861.

Upptecknn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Maten under julhelgen.

"Julakålen" (grönkål) åts lillejulafton.till kvällsmat och till middagen åt man "moljebröd" d.v.s. bröd doppat i fläskspad. Julaftons kväll åt man lutfisk och risgröt. Juldagens middag bestod av lutfisk, och till kvällen var det julakål, som annars kallades för långkål.

J. 3

513

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i M . 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De två julljusen.

Julafton brunno två ljus på bordet. Det var mors och fars ljus. Den, vars ljus först brann ner, skulle först dö.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 513

Elna Persson, f. Nilsson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i S. Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Ha gberg
somma ren 1928.

Dymmelveckan.

Dagarna i dymmelveckan heta:

Fastlagsmåndag, vettisdag, askeonsdag, skärtorsdag och långfredag.

Skärtorsdag reste häxorna genom skorstenen på kva-sta skaftet till Blåkulla.

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i S. Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Skaumannen.

Per Rånk var på väg från Ystad, där han var dragon, till sitt hem i Svinaberga. När han kom till Kronsvall, gick han in i skogen för att vila och äta ur sitt "madaknyde" och ta sig en sup. Han satte sig ner i gräset och fick då syn på en man, som låg under en buske. Mannen låg på magen, så att ansiktet syntes ej. Per gick bort till honom och sade: "Sitt opp man så skall du få dej en syp" Men mannen rörde ej på sig. Då sade Per ännu en gång:"Sitt opp man så skall du få dej en syp" Men denna gång granskade han mannen närmare och fick då se, att han hade korta ludna benoch små ludna fötter. Per blev då rädd, tog sitt "madaknyde" och gick, men gick vilse och kunde ej hitta ur skogen.

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i S. Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommmaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sägen om jättarna i Stenshuvud.

Jättarna i Stenshuvud hade getter och dessa sprungo en gång till Åkarp. Gubbarna där togo in getterna. När jättarna saknade sina getter, sprungo de upp på berget och ropade:

" Mina getter, mina getter,
mina bockar kommen här.
Här är nötter, här är bär.
Här är bättre gräs än där.
Tagen lerväggarna på hornen."

Och då stötte getterna ut väggarna och sprungo till Stenshuvud.

Arc Rf 513

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i S. Mellby 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sägen om jättarna i Stenshuvud.

Då jättarna i Stenshuvud en gång skickade sina barn till torparna för att låna bakugnskvast och grissla, så var torparekvinnorna förvetna och frågade barnen om varjehanda. Då kom en jättekvinna och sade:" Läna liten och låt gå och inte stå så och rista och flå."

8.

8

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i S. Mellby 1861.

Upptecknad av Kjell Hagberg
sommaren 1928

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sägen från Stenshuvud.

En jättekvinna i Stenshuvud lät spinna lin hos torparekvinnor. När dessa spunno, blötte de fingern på tungan. Detta gjorde att jättekvinnan ej kunde taga sitt garn. Men då fann hon på att taga med sig vatten till torparekvinnorna, som de skulle blöta fingern i och då kunde hon hämta sitt garn.

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i M. 1861.

Upptecknl av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Gatte nötter"

Om jularna hade man lekar med julnötterna, man "gatte nötter" (gissade nötter).

1) "Udda eller para" Man skulle gissa, om det var jämnt eller udda antal nötter.

2) "Min so lunkar i skogen" Den ene säger:"Min so lunkar i skogen" Den andre svarar:"Min so lunkar efter." Den förste frågar då:" Under vilket träd bor den?" Och då skall medspelaren peka på den finger, under vilken han tror, att nöten finnes. Säger han rätt, får han nöten, men säger han fel, skall han lägga dit en av sina nötter i stället.

10/6.

513

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i M. 1861.

Upptecknad av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jullek och julvisa.

Går du här i ringen
söker rätt på vännen
uti bland de liljor små
allt vad hjärtat kan förmå.
Rosor och pioner.

Sök du dig en maka
den dig bäst behagar
uti bland de liljor små
allt vad hjärtat kan förmå.
Rosor och pioner.

Under det att man sjunger denna visa, går man runt i en ring. Några pojkar eller flickor befinna sig inne i ringen, och dessa buga eller niga mot varsin i ringen. Och sedan dansar man vals.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

5132

Elna Persson
S.Mellby
Albo hårad
Skåne.
Född i M. 1861.

Upptecknat av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

513.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

När korna satts ner.

Om någon "loj" person satt ner korna, så skall man skaffa sig litet mat från denne och ge korna. Då får han ej längre makt över dem.

Lasse Täckares mor ansågs trollkunnig. Nils Nils' i Svinaberga kor ville inte ge mjölk, som gav smör, och han trodde , att det var gumman, som satt ner dem. Han skickade därför iväg sin dräng till henne för att smussla hem litet av hennes smör. Drängen gick in till gumman och bad om en smörgås, ty de hade det så dåligt med maten hos Nils Nils'. Han fick en smörgås av henne. Men han tordes inte, sade han, äta den inne, ty han måste se till hästarna, som han ställt utanför. Och så tog han hem smörgåsen till Nils, vilken gav korna den att att äta.

513 13.

513

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i M. 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vaggvisa.

Vyssa nanna lilla barn

stort i räven som en kvarn

huvud som en skäppa

benen som två käppar

och pågen heter Jeppa.

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne
Född i Mellby år 1861.

Upptecknad av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Siktebröd.

10 liter ljum kärnmjölk. 20 kg rågsikt. 3-4 hg prässjäst.

Mjölet och kärnmjölken slås först i tråget. Därefter röres jästen i, som först löses i litet mjölk. Detta får stå en timma. Sedan älter man degen och tillsätter litet vetemjöl, varefter den får ligga ½ timma, varpå bröden slås upp. Man får börja elda ugnen redan, när man älter degen, ty denna jäser fort. Bröden få stå inne en timma. Ugnen skall ej vara fullt så varm som vid det grova brödet.

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sursött bröd.

40 liter kokande vatten. 50 kg (ungefär) grovt, siktat rågmjöl. 2 hg jäst. En liten smula surdeg.

Det kokande vattnet slås på mjölet och arbetas met ett "ror" (degspade) tills degen blir seg. Denna får stå över natten. På morgonen sättes surdegen och prässjästen till, och degen får jäsa ungefär fyra timmar, varpå den ältes i stycken. Något litet vetemjöl sättes härvid till.

Ugnen skall vara vit, innan brödet sättes in och det får stå inne omkring två timmar.

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Föddi Mellby år 1851.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Grovbröd.
(75 kg)

30 liter vatten. 35 kg grovt rågmjöl. Knappt ½ kg surdeg. 1 hg prässjäst. Ett par nävar salt i vattnet.

Man kokar vattnet och slår det på mjölet, vilket lagts i ett baktråg, och rörer om det till det blir fast. Detta göres tidigt på morgonen. Ett lakan lägges över för att det skall hålla sig varmt, och det får stå till åttatiden på kvällen. Surdegen och jästen löses upp i litet vatten och röres i degen. Sedan älter man degen och slår mer mjöl på, så att dennblir fast.

Den skall sedan stå till femtiden följande morgon, då mera mjöl

sättes till och den ältas i stycken(degen delas i tre stycken delar) tills den blir hård. Degen skall därefter ligga en timmas tid och jäsa, varpå den slås upp till bröd. Strax innan brödet sättes in i ugnen smörjes det med dricka. När man slår upp brödet eldar man upp bakugnen, och när bakugnen blir vit , sätter man in brödet, som får stå inne ungefär fyra timmar.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861.

513

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Om linet och dess beredning.

Man odlade lin varje år , och varje piga hade sitt linstycke, som ingick i lönen. Linet såddes i slutet av april eller i början av maj. När det hade kommit upp, skulle det "lukas" d.v.s. rensas från ogräs. När blomman fallit av och "knibblet" (frösättningen) börjat bliva brun, var linet färdigt att skördas och drogs upp för hand, samt bands ihop i nekar . Det sattes i tramar och fick stå tills det var torrt. Sedan togs det hem och repades på en "hörepa"(en träskiva med järnspetsar) Detta arbete förrättades inne i en loge och utfördes för att laga bort knibblet, som sedan fick ligga till våren och då tröskades till frö. Linet breddes ut på marken och där fick det ligga så länge, att det

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

ville "släppa skäven" d.v.s. det yttre skalet skulle släppa. Linet räfsades då upp och kördes till brydestugan, där man eldade i ugnen. Längsde två långväggarna voro stakar placerade horisontellt och ungefär ½ aln över marken. Tvärs över dessa lades sedan stake intill stake så att de bildade ett spjälverk över golvet. Härpå ställdes linet rad efter rad i två eller tre varv. Detta skedde på kvällen och en gammal gumma som kallades lintorkerska eldade hela natten och nästpåföljande dag till dess , att hon tyckte linet var torrt.

På kvällen kommo drängarna med varsin "kryssbråg" på nacken och med varsin "skavbråg" Var det vackert väder arbetade de utanför brydestugan, men vid regn inne i densamma. Detta var dock obehagligt, ty därinne rök det fruktansvärt. Drängarna började med att "kryssa" linet Varje dräng hade en piga, som tog emot linet och"skavade"det.

Drängarna fingo en sup,smör och bröd. När allt linet var brågat gick var och en hem till sig.

Nästa morgon klockan fem samlades pigorna vid brydestugan för att "skätta". En handfull lin lades på en bråg och bearbetades med

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 513

skättelträdet tills det var fritt från skäv.

Pigorna fingo mat till sig i brydestugan. Till frukost fingo de pantoffelgröt och stekt ål, till middag risingröt och mjölk. I mitten av grötfatet fanns en smörhåla. Några tallrikar användes ej, utan man åt direkt ur faten.

På kvällen, när skättningen var slut, gick man hem för att göra sig fin. Sedan gick man till brydesgården, där gille var anordnat. Där serverades lammkött och svartsoppa, samt till efterrätt sockerkaka Och så var det spel och dans hela natten. På morgonkvisten bjöds det på kaffe med vetebröd och brännevin.

Redan påföljande eftermiddag började brydningen för nästa gård, och så fortgick det tills byns linskörd var bryden. Det kunde taga två-tre veckor i anspråk.

Linet skulle sedan häcklas i hemmen. Detta arbete uträttades av husets eget folk.

Vid linberedningen blev det tre produkter: 1) skättefall vid

skättningen 2) blånor vid häcklingen och 3) själva linet, som blev kvar efter häcklingen. Häcklan liknade hörrepan, men järntennerna sutto tätare och voro spetsigare. Linet var sedan färdigt att spinnas Av linet blev lingarn, av blånorna blångarn och av skättefallet skättefallsgarn.

Spinnigen ägde rum litet före jul och litet efter jul. Spånaden skulle vara avslutad före påsk , och garnet skulle då också vara bykt och uthängt. De som inte voro färdiga då , kallades för "bagasare" (sölare). Om sommaren fick man ej spinna, ty då var linet skört.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Risgrynsvälling.

När det var tröskning eller när folket var ute på torvmossen kokte man risgrynsvälling till middag, samt bakade äggkaka. Risgrynen koktes i mjölk och "jämnades" med ett par nypor vetemjöl för att den skulle bli simmig. Dessutom tillsattes litet socker och kanel.

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gröt.

Man använde korngröt i vardagsslag, men vid högtidliga tillfällen risingröt t. ex. vid födelsedagar, då man kallade den för "växegröd". "Ät nu bra med gröt, så växer du", sade man på födelsedagen till den som fyllde år.

Gröten lades upp på ett stort fat och mjölk hälldes upp i ett fat. Sedan åt man gemensamt ur faten.

Vid gillene rimmade man till gröten.

24

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861.

Upptecknn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Systerkaka.

Ett tjog ägg och ett skålpund socker arbetas ihop tills sockret är smält. 2½ skålpund ~~smäkk~~ vetemjöl röres i detta. Därefter arbetas ett skålpund smält smör i smeten, och slutligen iröres 1½ hg präss-jäst, upplöst i grädde. Hälles på höga kopparjärn och sättes på ett varmt ställe till jäsning 1½ timme. Sättes därefter in i bakugnen, där det får stå cirka 1½ timme. Man kan sticka ner en visppinne i kaka då och då för att känna efter, om den är bakt. När pinnen är torr, är kakan färdig.

2 125

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sockerkaka.

Två tjog ägg och två skålpund socker vispas en timma. Därefter röres två skålpund potatismjöl i smeten, som sedan hälles i en stor kopparform och sättes in i bakugnen, där det får stå ett par timmar.

513 426

Elna Persson
S.Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i M. 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Grottan i Stenshuvud.

Skomakare Sjölin hittade en gång under vandring i Stenshuvud en grotta, som gick långt in i berget. Han gick in ett stycke i berget men tordes ej gå längre, då han var ensam. Han gjorde märken i buskar och träd, men kunde likväl ej hitta tillbaka igen.

513 27
27.

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861.

Upptecknn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Hin Onde.

En gumma hade skuld för att kunna trolla. När hon hade dött och locket redan var pålagt, ville en dotter, som kommit hen till begravningen, se sin döda mor. När de så lyfte av locket, fingo de se en orm ligga på munnen. De lade då genast åter på locket, ty de förstodo, att det var Hin Onde.

513 28 28

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861

Upptecknn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Rackare.

Rackarna kallades även för nattmän. De skulle kastrera hästarna. De hade ej någon hemvist utan strövade omkring och bettlade och stulo. Rackarna skulle ligga hos åldersmännen. Det fanns en rackare för varje härad, s. k. häradsnattman. På vårarna och efterhöstarna, när fåren voro klippta, foro de omkring och tiggde ull, som de sedan sålde. Om julen foro de omkring och tiggde julmat.

Elna Persson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i Mellby år 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gåtor.

Vad är det som går och går och aldrig kommer till fars bordsände?

Svar: Klockan.

Vad är det som äter och äter och aldrig blir mätt?

Svar: Brödkniven.

Vad är det som är varmast när det är kallast och kallast när det är varmast?

Svar: Kakelugnen.

Om sommaren tyr ingen sig till mig, om vintern tyr alla sig till mig.

Svar: Kakelugnen.

/ek

Jo 30

Elna Persson, f. Nilsson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i S. Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gå julaspöke.

På kvällen trettondagsafton brukade man "gå julaspöke". Man klädde ut sig till oigenkännlighet och besökte nabor och vänner.

Elna Persson, f. Nilsson
S. Mellby
Albo härad
Skåne.
Född i S. Mellby år 1861.

Uppteckn. av Kjell Hagberg
Sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Skjuta in det nya året.

Nyårsafton på kvällen sköts det nya året in. Man gick från gård till gård och sköt med bössa och pistol.

513 J 232

Sk. Albo h.
S. Mellby sn
Elna Persson
f. i M. 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Byteshjälp eller bytesdagsverke.

Man hjälpte varandra förr i tiden, när gödseln skulle föras ut till åkrarna, när höet skulle höstas in och det var långt till ängarna, när linet skulle brydas, när väggarna skulle klinas, när timran /takstolen / skulle sättas upp, vid krä tröskning och vid potatisplockning. När arbetet var slut och man hade ätit, satt man ofta och pratade en stund och berättade lustiga historier, särskilt om det fanns någon spjuver med t. ex. Nils Möllare, som var rent omöjlig i munnen.

När de körde gödsel , vankades det alltid smör, bröd och

933

513

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

en sup vid tio tiden.

När potatisen plockades slaktades alltid ett lamm och så kokte man svartsoppa till middagen.

513 34

Sk. Albo h.
S. Mellby
Elna Persson
F. i M. 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Likdräkt och svepning.

Svepningen var ungefär desamma för män och kvinnor, unga dom och barn. Mannen var iklädd en vit skjorta av sockerduk och kvinnan en särk av sockerduk. Somliga gjorde likdräkten av lärft . Liket sveptes i ett lärftlakan, som gick under armarna och över fötterna. Lakanet fästes under ryggen med knapp - nålar, så att de ej syntes. Det hade på översidan /bröstsidan/ ett motveck, som räckte från hakan ned till fötterna. I motvecket stack man in litet grönt - för det mästa buxbom. Under hakan lade man en psalmbok, medan den döde stod lik för att mun-

nen ej skulle öppnas. Den togs bort innan locket skruvades på . Stundom lade man även en sax i kistan . Händerna knäpptes över bröstet.

Min mor talade om att man förr klädde kvinnoliken i klud.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sk. Albo härad
S. Mellby sn
Elna Persson
f. i M. 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Sorgdräkten.

Sorgdräkten var för både män och kvinnor av svart vadmål. Kvinnan gick i klud. Både mannen och kvinnan hade svansatröja. Männen hade svarta långbyxor och kvinnorna hade veckade kjolar.

Det fanns ej någon gradskillnad i sorgen. Var det en nära anhörig t. ex. föräldrar, barn eller syskon, gick man i sorgdräkt ett halft år. Sorgdräkten användes dock endast på söndagarna och vid gillen. Var ej en nära anhörig bar man endast en månad.

Till sorgdräkten hörde för männen höga hattar, men det

513

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

var enast den första månaden eller så, som de buros. Sedan togo de till sina svarta mössorrigen.

Kvinnorna buro kludorna hela året.

38

513

Sk. Albo h.
S. Mellby sn
Elna Persson
f. i. M. 1861

Upptecknn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Smycken.

När jag var 17 - 18 år gammal , började man använda broschar av silver eller pärlemo. Förut hade man endast halsknappar av silver.

Öronringarna voro av silver eller guld och användes mycket.

Vigselringen var av silver med en stor färgad glasbit i. I min ungdom hade de gamla aldrig guldringar. Detbär ungefär 50 år sedan man började med dem. Mannen hade ej någon ring.

När de skulle på bröllop brukade de låna smycken av varandra.

513
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mycket vanliga voro de s. k."halslåsen" , som knäpptes om halsen med tre stora kedjor. Dessa hade man alltid på vid bröllopen.

Kapprockarna knäpptes med silverhäktor och silvermornor.

Mornorna voro ovala med ett hål för häktan.

Sk. Albo h.
S. Mellby sn
Elna Persson
f. i M. 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Dopdräkten.

När barnet döptes hade man utanpå svepningen en dopklänning av vitt molltyg. Ofta tog man brudslöjan häftill. Den var mycket lång, något över en meter och räkte långt nedanför fötterha på barnet. Den var öppen i ryggen, med hel nedtill och bands ihop med två par röda sidenband. Runt om livet bands ett brett, rött sidenband med en rosett framtill. Vid halsen å fanns en spetskrage, och hela framsidan var klädd med spetsar såväl på längden som på bredden. Klänningen hade ganska långa armar, men dessa drogos upp så att de bildade en "puff".

Under den tunna, genomskinliga dopklänningen fanns en

röd underklänning av satin eller siden. Den hade ej några armar, men var nästan lika lång som dopklänningen och lyste fram igenom densamma. När barnet döptes hade det en röd silkesmössa mdd silkesrosetter i flera färger. Denna mössa kallades för dopmössa. Den bands ej om hakan under dopet utan banden lades endast i kors för att mössan lätt skulle kunna tagas av vid vattenbegjutningen. Det är ej mer än omkring 50 år sedan man började med dopklänningar. Förut svepte man barnet i en rosig silkesschalett.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

När barnet var 10 veckor eller ett par månader gammalt, togs svepningen bort. Närmast kroppen hade nu barnet den lilla tröjan och utanpå en liten klänning av något kulört tvättyg s. k. slum. Dgn var ej längre än barnet var långt och hade armar som räckte ned till händerna, var öppen i ryggen och knäpptes med "postelinknappar" /porslinknappar/. Barnet var klätt i vita yllestrumpor och "lärskor". Det hade dessutom en "blya" under klänningen.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

När barnet var ungefär ett halvt år gammalt, lades blyan bort och klänningen gjordes längre. När pojken var ett år gammal, klädde han i byxor och jacka, som båda voro gjorda av samma tyg - enfärgat halvylle. Byxorna räckte ned till knäna och voro fästade i en väst, som satt under jackan. Denna var så k lång, att endast ån kant av byxorna syntes. Han hade gråa strumpor och lärskor. På sommaren var han klädd i stråhatt och om vintern i skärmmössa.

Flickan gick utan byxor tills hon var cirka fyra år gammal, då hon fick byxor av vitt bomullstyg, vilka bundos om livet. Klänningen skulle vara så lång, att ej byxorna syntes. Stfumporna voro svarta, gråa eller kulörta. På fötterna hade hon lärskor, såsom använde hon schalett.

När pojken var fem-sex år gammal, fick han en riktig kostym. Många flickor svansatröjor och kjolar, när de började skolan.

513 43

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Sk . Albo h.
S. Mellby sn
Elna Persson
f. i M. 1861

Upptecknn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

Barnets svepning.

Barnet låg i svepning tills det åtminstone var ett par månader gammalt. Närmast kroppen hade det en"blya" /blöja/. Blyan var av bommul eller helst av linne, och den var ungefär 2/3 meter i fyrkant. Närmast efter KKKKKK blyan sveptes barnet i ett "tjäll", fyrkantigt och något större än blyan och av KK helylle,d.v.s. bomull till varv och och ylle till inslag.

Sedan kläddes barnet i en tröja av vit eller kullört soekerduk.Den var öppen i ryggen och bands där ihop med tre par band.

513

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Slutligen lindades barnet med en"list"av halvylle, ungefär 1½ dm bred och 1½m. lång. Man började att linda under armarna och gick nedåt fötterna. Blyan och tjället viktas upp vid fötterna och listen lindades över.

Barnet hade både dag och natt mössa på huvudet. I vardagsvar det en vit mössa av sockerduk och vid högtidliga tillfällen en röd sidenmössa.Mössan bands under hakan med band.

45

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Sk. Albo h.
S. Mellby sn
Elna Persson
f. M. 1861

Upptecknn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

KVINNODRÄKTEN.

A/ Kjolarna.

Högtidskjolen var av grön vadmal, vid sorgehögtider av svart vadmal och i vardagslag använde man de s. k. "skinnklockorna", kjolar av skinn med en halv aln bred vadmalsbård vid nedre kanten av kjolen.

För mycket länge sedan hade kvinnorna överliv, s. k. "speddetröjor", vilka voro fastsydda vid kjolen. Dessa förekommo innan "svansatröjorna". Det fanns på dem bårder av sammet eller glitter.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV 513

46

46

I vanligt fall knäpptes kjolen vid vänstra sidan med häk-
tor.

Kjolarna voro veckade runt om. Jag kommer ihåg, att min mor brukade lägga ihop kjolen i vecken och vira ett band omkring, när hon kom hem från kyrkan.

Till skinnklockan hörde "pälsen", som också var av skinn. På den fanns inga veck, utan den var enkelt sydd.

Benämningarna på vadmalskjolarna voro "skört" eller"klocka" eller "knäppa" eller "kjortel".

Merendels hade man en kortel under, som var kortare än den yttre.

513 47

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Tröjorna.

Tröjorna, de s.k. "svansatröjorna", voro sydda av vadmal. De hade ärmarna veckade till armbågen och nedanför armbågen var det liksom en påse..Över vecken voro fästade tvenne smala, svarta sidenband. Nertill i ryggen fanns det liksom två öron, och dessa kallades för "svansen".Under svansen sutto två häktor, vari kjolen fästades.

Tröjorna voro försedda med lösa kragar, gjorda av vit sockerduk.Framtill i kragen fäste man en silverknapp. Det fanns ett hål i kragen, vari den kunde stickas in.

Framtill vid bröstet, där tröjan knäpptes med häktor, xxx voro fiskben insydda mellan fodret och tyget, för att det skulle bliva styft.

Undet tröjan hade man en silkekravatt av blommigt silkestyg. Man lämnade ett stycke av tröjan oknäppt mitt på bröstet för att silkekravatten skulle synas.

513

48

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Koftorna.

Koftorna kommo till under mina barnaår för ungefär sextio år sedan. De liknade skinntröjorna, men voro gjorda av svart vadmal. Nere vid armarna och vid kanten runt livet voro svarta silkesbårder s.k. atlas fastsydda.

På vardera armen funnos tre knappar. Inuti var tröjan fodrad med rutigt bommullstyg.

513 49

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Särken.

Särken bestod av "närdelen" / kjolen/ och "opplöden". Opplöden syddes fast ~~xxx~~ i linningen på närdelen. Vid opplöden fastsyddes stora ärmar, som voro mycket vida och nådde fram ~~xi~~ till handen. Närdelen var rynkad upptill vid linningen. Opplöden var försedd med en hög krage, som knäpptes vid halsen med en silverknapp.

När man skulle vara riktigt fin hade man lösa manschätter s.k. "halvärmar", som fästes med gummiband runt arman. Halvärmarna voro nertill vackert bröderade.

513
50

Förkläde.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Förklädet var sytt av hemvävt bomulls- eller ylletyg. Bomullsförklädet kallades för "tristaförklä" och ylleförklädet för "ullnaförklä". Till färgen voro de högröda med vita, gula och blå ränder. I de fina förklädena voro ränderna (ä)vda av ~~fin~~ flamgarn.

Förklädena voro lika långa som kjolarna och räckte runt om livet. När det var riktigt varmt och man var ute och höstade brukade man draga av kjolarna och endast ha förklädena på.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

513

51

Vantar.

Om vintern använde kvinnorna vita fingervantar av ullgarn De voro hemstickade, och de som voro skickliga stickade stjärnor på vantarna.

Strumpor.

Man använde hemstickade svarta yllestrumpor.I min barndom började man med tvärrandiga strumpor. Ränderna voro stickade av svart, grått, vitt blått och gult garn.

Skor.

I vardagslag användes träskor, vid högtidliga tillfällen lärskor. Dessa liknade tofflor , men med den skillnaden, att de helt och hållet voro av läder. De hade låga klackar.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Huvudbonad.

Min mor talade om, att de i hennes ungdom såväl vid högtiderna som i vardagsslag hade "kludar". I vardagsslag hade man kludar av hemvävt lärft, s. k. "halvkludar", som saknade "horn"; vid högtiderna hade man kludar, som voro gjorda av sockerduk med fin hålsöm och knypplad spets på hornen s.k. helkludar.

I min ungdom var det endast vid nattvardsgång, bröllop och begravning, som kludarna användes.

Kluden var försedd med två "horn", som voro stärkta och stodo rätt ut. Dessa voro broderade med hålsöm och kantade med knypplad spets,

På nacken sattes ett"lock", gjort av rött tyg och uppstoppat med tagel. På "locket" fästes sedan kludan.

Kludarna lades bort för ungefär femtio år sedan. Sedan började man i stället med schaletterna, som knöts under nacken.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 513

För omkring trettio år sedan lade man bort att knyta dem under nacken och började knyta dem under hakan i stället.

Det fanns svarta och bruna schaletter med rosor på, och dessa kallades för "schallischaletter" De användes som kyrkoschaletter . Vid bröllop och begravning hade man svarta lastingsschaletter av silke. I vardagslag användes hemvävda bomullsschaletter, s.k, "torkler", som voro blåa med röda rutor.

Ungdomen använde silkesschaletter med fransar av olika färger och med blommor på, när den skulle vara riktigt fin. Det var sådan schalett, som fästemannen gav sin flicka i fäste gåva.

När man knöt schaletten i nacken gjorde man en "bredd" av håret i nacken, och om denna bredd bands schaletten. Kallades för "kass". Snibbarna hängde neråt ryggen.

Huvudbonaden dolde hela håret. Detta flätades i två flätor och sattes upp i en "bredd" i nacken. I vardera flätans

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

513

54

ända inflätades ett band och dessa bands ihop under håret.

Bruden skulle i huvudet ha en lock, som kläddes med scharlakansband. Sedan fästes "silkesla" på locket och dessa hängde ner på ryggen. Silkeslana hade alla regnbågens färger.

Ibland flätade man lin i håret, så att det liksom bildade en stor"lock" och silkesla fästes härpå.

Bruden hade dessutom en krans av konstgjorda blommor i håret.

Det var ej någon skillnad på hårets uppsättning hos barnet och ungmön, ty även barnet hade uppsatt hår.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

55

513

Sk. Albo h.
S. Mellby
Elna Persson
F. i M.1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

Knutsgubbe.

Tjugondedag Knut stoppade man upp och klådde ut en figur i form av en människa. Man stoppade halm i byxor och rock. Sedan skulle man försöka lista in gubben och lägga den i pigans säng i någon nabogård.

513 LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV J6 56 513

Sk. Albo h.
S. Hellby
Elna Persson
F. i M. 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

Kreaturen.

Kreaturen släpptes ut på bete omkring pingst. Man gav dem dessförinnan terpentin, för att de ej skulle ~~XX~~ "hala blod".

Man benämnde ofta kornaefter färgen, t. ex. Blomma om de voro helt röda; Broga, om de voro vitflammiga; Grimma, om de hade två färger i huvudet men för övrigt enfärgade; Hjälma, om de voro vita i hela huvudet.

Vid svinslakten stack man svinen, utan att man först bedövade dem. Blodet fick rinna i ett kärl med mjöl.

På hösten, sedan allt var inhöstat, lät man kreaturen gå lösa, vilket kallades för att "släppa dem i afred."

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sk. Albo h.
S. Mellby
Elna Persson
F. i M. 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

Svartkonstbok.

En präst hade en svartkonstbok. Han hade förbjudit folket i huset att läsa i den eller ens röra den. Men en dag, då prästen var borta, tog sig någon för att läsa i boken. Det blev då fullt med småpysslingar omkring honom. Men prästen kände på sig , att något var på tok och reste genast hem, och först sedan han läst ur boken försvann pysslingarna.

Sk. Albo h.
S. Mellby
Elna Persson
F. i M. 1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

Sjörået.

Fiskare voro en vinterdag ute på sjön. Då sågo de en naken kvinna sitta på ett isflak. Hon satt och filade sina blåfrusna händer. En av fiskarna tog då av sig sina "påsavantar" och kastade till henne. Allt efter den dagen kom hon till fiskarens stuga, när det skulle bliva storm, knackade på fönstret och sade: "Vantavän sitt upp och tag dina håmmor i land. Nu blir det storm." Det var sjörået, som han hade gett vantarna åt.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

F 59

Sk. Albo h.
S. Mellby
Elna Persson
F. i M.1861

Uppteckn. av Kjell Hagberg
sommaren 1928.

Mèattansfågel.

Man kallade ärlan för mèattansfågel. Sedan hon reste , var mèattan borta. Man sade: Bartolomeus(24/8) tog Meattan med sig.